

УДК 911.3

Гуцол А.А.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КИТАЮ

Стаття містить характеристику розвитку регіонів та окремих районів КНР. Розкриває основні цілі і риси регіональної політики Китаю. Подає опис механізму реалізації регіональних завдань.

The article contains characteristic of development of the regions and the individual districts of China. It reveals the main goals and the features of the regional policy of China. It gives the description of the mechanism of the regional problems.

Статья содержит характеристику развития регионов и отдельных районов КНР. Раскрывает основные цели и особенности региональной политики Китая. Подаёт описание механизма реализации региональных задач.

Постановка проблеми. Економічний ріст та загальнодержавний розвиток Китаю зумовлені саме зрушеннями в регіональній сфері і базуються на розвитку регіонів та міжрегіонального співробітництва. Регіональна політика Китаю характеризується поетапністю включення китайських провінцій в міжнародний поділ праці з одночасною їх підтримкою державною владою. Цілями сучасної регіональної політики КНР виступають насамперед зміцнення політичної єдності держави, збереження цілісності її території, сприяння економічному розвитку регіонів та країни в цілому, здійснення програм по вирівнюванню добробуту населення та забезпечення соціальної стабільності в усіх регіонах Китаю. Механізм її реалізації включає створення спеціальних економічних зон, зон високих та новітніх технологій, «відкритих міст».

Виклад основного матеріалу. Сприятливе географічне положення (вихід до моря, наявність великої кількості портів), близькість Гонконгу, Макао і Тайваню, дешева робоча сила, наявність на о. Хайнань природних ресурсів для розвитку туризму, металургії, тропічного землеробства – усі ці фактори вплинули на розвиток вільних економічних зон Китаю.

До початку 2002 р. в Китаї існувало 6 спеціальних економічних зон, понад 30 державних зон економічного та технічного розвитку, 14 відкритих портів, а також зони вільної торгівлі, митні простори, райони та території, що мають спеціальний податковий і торговельний статус. Вони представляють собою найбільш економічно розвинуті та відкриті для

міжнародної співпраці райони країни, 4 з яких розташовано на східному узбережжі. Найбільша з них – Шеньчжень знаходиться поблизу Гонконгу. Це перша вільна економічна зона була створена в поселенні Шеньчжень в 1979 р. За 10 років Шеньчжень перетворився на велике місто з населенням 2 млн. чоловік. В 1990 р. тут вже діяло понад 3 тисячі підприємств за участі іноземного капіталу, при цьому більше 2 тисяч з них були спільними іноземно-китайськими, а 354 повністю іноземні.

Із березня 1992 р. Китай відкрив зовнішньому світові 13 прикордонних міст: Хуньчунь (провінція Цзилінь), Суйфеньхе, Хейхе (пров. Хейлунцзян), Маньчжурій, Ерлянь-Хото (Внутрішня Монголія), Тачен, Боле, Інін (Сінцзян-Уйгурський авт. р-н), Хекоу, Ваньдін, Жуйлі (пров. Юньнань), Пінсян та Дунеш (Гуансі-Чжуанський авт. р-н). Місцева влада має утворювати на своїй території зони прикордонного економічного співробітництва, де застосовується також пільгова політика і в цілому їй притаманна знана автономія у вирішенні широкого кола питань.

Однією з особливостей регіональної політики КНР є самостійність регіонів, що досягається завдяки стратегії сфокусованого розвитку. Остання передбачає підтримку й розвиток окремих регіонів та районів, а також здійснення певних проектів та програм зважаючи на їх особливості. На цьому ж принципі базується й поділ країни на економічні райони. Організація китайської території історично склалась на об'єднанні однорідних територій з майже повним самозабезпеченням. При цьому кожен із секторів узбережжя повинен впливати на відсталу внутрішньоматерикову територію, прилеглу до нього. Саме тому наявні 7 економічних районів в більшості витягнуті із заходу на схід. В деякій мірі ця стратегія відповідає принципу концентрації в регіональній політиці Європейського Союзу. При цьому КНР не лише зосереджує необхідні ресурси в певних регіонах, але й здійснює відповідні заходи в сфері безпеки, політичної стабільності, соціального забезпечення та ін. Зокрема, уряд Китаю проводить політику превентивної дипломатії, вирішує питання спірних територій та демаркації кордонів із суміжними країнами, вживає заходів щодо стримання сепараційних тенденцій, надання часткової автономії окремим етнічним групам, придушення дискримінації пануючої нації хань над іншими національностями шляхом їх згуртування в економічній та політичній сферах.

Одним з головних завдань Китаю на перспективу є модернізація та економічне освоєння прикордонних районів країни, що у великій мірі позбавлені іноземних інвестицій. Всього налічується п'ять автономних районів, де компактно проживають етнічні та релігійні меншини. Це близько 108 мільйонів чоловік, що мешкають на прикордонних територіях КНР, площа яких становить третину від загальної – Тибет, історична Маньчжурія, яка займає сучасні провінції Хейлунцзян, Цзілінь і Ляонін, Сінцзян-Уйгурія і Внутрішня Монголія. Це території, що історично були буферними зонами, які захищали Внутрішній Китай від зовнішніх загроз і зберігають свою стратегічну важливість дотепер. Зокрема, влада над

Тибетом відкриває Китаю вихід до Південної Азії і є причиною затяжного конфлікту з Індією. Контроль над Сінцзян-Уйгурським автономним районом забезпечує країні зв'язки з багатими на енергоносії країнами Центральної Азії. Внутрішня Монголія в свою чергу з'єднує Китай з Монголією, а Маньчжурія являє собою своєрідний міст між Китаєм і Кореєю, Японією та РФ.

Слід зазначити, що прикордонні території КНР, де проживають етнічні меншини, знаходяться в гірських та пустельних зонах. Це зумовлює досить незадовільні системи транспортних комунікацій і в цілому низький рівень економічної активності місцевого населення. Стратегічна важливість автономних районів Китаю, їх величезна площа і значна протяжність кордонів, економічна відсталість змушують політичні кола КНР шукати шляхи їхнього розвитку через співпрацю з сусідніми країнами.

Китайська Народна Республіка як держава-член Світової Організації Торгівлі і Центрально-Азійського Регіонального Економічного Співробітництва приділяє серйозну увагу питанням прикордонної торгівлі. Політика прикордонної торгівлі є істотною частиною загальнодержавної політики, і має характер далеко прогнозованих дій. Усього за останні два десятиліття була створена не тільки досить детальна і якісна нормативно-правова база, але й діючий, ефективний механізм роботи китайських компаній на території сусідніх держав. До того ж, цьому "механізму" властива масовість, тому що китайські компанії прикордонної торгівлі, як правило, є представниками середнього й малого бізнесу. Прикордонна торгівля, яка визначається як потік товарів та послуг через міжнародні сухопутні кордони у зоні до тридцяти кілометрів від таких кордонів, відіграє вагомий роль у забезпеченні засобів існування людей у прикордонних населених пунктах Китаю. Вона зокрема збільшує доходи осіб, що займаються торгівельною діяльністю, водночас зміцнюючи місцеве виробництво та стимулюючи надання послуг; знижує імпорتنі ціни на товари, які доступні споживачам у прикордонних зонах і дозволяє експортерам отримувати вигоди від більшої доданої вартості; має гендерний аспект, бо жінки активніше залучаються до прикордонної торгівельної діяльності.

Високий ріст об'ємів зовнішньої торгівлі спостерігається у Внутрішній Монголії — автономному регіоні на півночі Китаю, що займає площу 1,183 млн. км² з населенням 23,84 млн. чоловік. У 2006 р. ВВП провінції склав 60,4 млрд.\$, ВВП на душу населення — 2,5 тис.\$. Найрозвинутішими секторами господарства є металургія, сільське господарство (виробництво цукрового буряка, баранини і молочних продуктів), легка промисловість (вироби з кашеміру). Зовнішньоторговельний оборот Внутрішньої Монголії в 2006 р. склав 6,7 млрд.\$, в тому числі експорт — 2,6 млрд.\$. Основна структура експорту: продукція давальницької торгівлі, машинне устаткування (зростання об'ємів на 70%); структура імпорту: продукція давальницької торгівлі,

харчові продукти (м'ясомолочна продукція), шкіряні і шерстяні вироби тощо. Основні торгові партнери: Росія, Монголія, Південна Корея, Японія та США. В районі спостерігається зліт інвестиційної співпраці. У 2006 р. розмір фактично привернутих в місцеву економіку зарубіжних інвестицій склав 2,3 млрд. \$. Сінцзян-Уйгурський автономний район (СУАР), що знаходиться на північному заході КНР, відомий також як Сінцзян, Китайський Туркестан або Східний Туркестан. Це найбільший район Китаю, у якому водночас найменша густота населення. Його площа складає приблизно 1/6 території країни. СУАР займає середнє розташування в Євразії. Район межує з Монголією, Росією, Казахстаном, Киргизстаном, Таджикистаном і Афганістаном, а також з північною частиною індійського штату Джамму й Кашмір, який контролює Пакистан. Довжина спільного кордону з цими територіями складає 5600 км. ВВП району на 2006 р. становило 29,3 млрд. \$. В структурі експорту переважають сировина: зокрема уран, вугілля, мідь, олово, нафта та с/г продукція – бавовна, злакові, фрукти.

Тибетський автономний район розташований на південному-заході Китаю і займає площу 1 221 600 кв. км. Тут розвинуте кустарне виробництво, тваринництво, традиційна медицина. Незважаючи на те, що більша частина с/г продукції йде на задоволення власних потреб, значна кількість експортується, зокрема шкіра, вироби з вовни та ін. Останнім часом Тибет вводить в практику надані йому державою пільги у зовнішній торгівлі, активно розширює експорт народних виробів традиційної тибетської медицини, на яку відмічається ріст попиту по всьому світі. За підсумками 2009 р., ВВП Тибету становить 6,3 млрд. \$, що порівняно з попереднім роком збільшився на 12,1 %. Кількість іноземних та внутрішніх туристів, які відвідали Тибетський район склала 5,56 млн. чоловік. При цьому доходи від туристичної індустрії досягли 733 млн. \$.

Що ж стосується історичних земель Маньчжурії, то саме тут в 1995 р. сумісно з Росією, КНДР, Монголією та РФ створено економічну зону Туманган. Незважаючи на вихід з проекту Північної Кореї в грудні 2009 р., програма продовжує функціонувати і дає позитивні результати розвитку китайських територій та інших країн-учасників, зокрема у сфері торгівлі, промисловості, туризму, транспорту та інфраструктури, а також забезпечення охорони навколишнього середовища.

Характерною рисою регіональної політики Китаю є структурні перетворення в сільському господарстві. Початок реформ в даній галузі ознаменувався відміною комун і введенням сімейного підяду. В порівнянні з ситуацією на Кубі, яка довгий час також розвивалась за принципами командно-адміністративної економіки, уряд Китаю дозволив вільний продаж надлишків готової сільськогосподарської продукції, в той час як для кубинських підприємців існують значні обмеження і в деяких випадках повна заборона реалізації товарів поза централізованою системою нормування. Результатом проведеної реформи стало поліпшення проблеми продовольчої безпеки та продовольчої незалежності

країни в цілому. На даний час в сільському господарстві Китаю в регіонах зайнято 60 % економічно активного населення. Неоднозначними можна вважати результати податкової політики КНР. З одного боку на початку структурних перетворень Китай досягнув безпрецедентного в світовій економіці скорочення податків: з 30,4 % ВВП у 1979 р. до 10,3 % ВВП у 2000 р. При цьому прямопропорційно були зменшені державні витрати, що призвело до вирівнювання макроекономічних показників та досягнення значних економічних результатів. Натомість за доповіддю Китайської академії соціальних наук на кінець 2009 р. доходи від оподаткування склали 32,2% від валового внутрішнього продукту КНР. [2] У результаті Китай займає друге місце в «Індексі податкового тягаря 2009 р.», опублікованому журналом *Forbes*. Проте китайський уряд розпочав проведення політики розподілу податкових надходжень між центром та регіонами, що сприяє активізації останніх з метою збільшення надходжень до своїх місцевих бюджетів. В свою чергу це дозволяє підвищити витрати на регіональні інвестиції, дотації, субсидії, народне господарство та соціальне забезпечення, що поліпшує становище більшої частини китайського населення. Крім того у місцевої влади регіонів з'явилося нове джерело наповнення своїх бюджетів із введенням в 2010 р. податку з продажу нафти, газу та низки інших природних ресурсів всередині країни.

Розвиток промисловості в регіонах характеризується освоєнням високих технологій та використанням науково-технічних надбань розвинутих країн. Промислова революція Китаю зумовила перехід від вироблення велосипедів до високотехнологічної електроніки та комплектуючих до автомобілів. Подібним шляхом проходив розвиток господарства в Японії. Проте перевагою КНР є наявність великої кількості дешевої робочої сили в регіонах. Для подальшого розвитку наукоємного виробництва країні необхідні реформи у галузі освіти та створення бази підвищення кваліфікації у сільській місцевості та у містах. Відповідно до планів модернізації частка міського населення з 2000 року до 2020 року повинна вирости з 36,2 до 56 %. [2] Таким чином в регіональній політиці Китаю поступово впроваджуватиметься модель розвитку з високим процентом кваліфікованої праці та її пропорційною оплатою. Крім залучення іноземних інвестицій шляхом створення спеціальних економічних зон та імпорту передових технологій, регіональна політика КНР направлена на стимулювання іноземних корпорацій до створення наукових та дослідних центрів безпосередньо на території Китаю, а також встановлення імпортних бар'єрів щодо застарілих технологій. На даний час лише в столиці КНР Пекіні зареєстровано 4000 науково-дослідних та науково-технічних закладів. Загальна ж кількість технопарків по країні становить близько 200. До того ж в регіонах, зокрема найвідсталіших, створюються так звані комплексні зони, в яких діють зони вільної торгівлі, фінансово-торгівельної та наукової спеціалізації. Проведена політика «відкритості» сприяє децентралізації управління регіонами з одночасним загальнодержавним плануванням і контролем, що поєднує в собі елементи

систем регіонального регулювання в США та ЄС. А також стимулює розподіл ресурсів, трансформацію їх господарського механізму і розширення безпосередніх зв'язків та співробітництва регіонів з іншими країнами. В цьому контексті слід відзначити динамічний розвиток кооперації між регіонами Китаю та України, яка була започаткована за радянських часів. В період незалежності нашої держави міжрегіональне співробітництво розширювалось і на даному етапі більше половини провінцій Китаю встановили зв'язки з областями України в галузі зовнішньої торгівлі, в розвитку промисловості, АПК, проведенні науково-культурних обмінів, а також в сфері менеджменту та організації регіонального управління. Найтісніше та найдинамічніше співробітництво відмічається між столицями – Києвом та Пекіном, Київською областю і провінцією Хубей, Луганською областю і провінцією Хейлунцзян, Миколаївською областю і Спеціальною економічною зоною Шаньтоу, Кіровоградською областю та округом Сюйчжоу, Автономною республікою Крим і провінцією Хайнань, Донецькою областю і провінцією Гуандун, Хмельницькою областю і провінцією Хебей, Івано-Франківською областю і провінцією Шаньсі, а також між містами Харків і Тяньцзін, Одеса та Ціндао, Дніпропетровськ і Сіань. [1] В регіонах України розвивається транснаціональна діяльність китайських корпорацій, що зайняті у сфері автомобілебудування, комп'ютерних технологій, виготовлення електроніки, в той час як регіони КНР характеризуються присутністю українських торговельних та логістичних компаній.

Висновки. В останні роки КНР проводить активну політику в сфері розвитку та підтримки регіонів, надаючи відповідних повноважень місцевій владі. Важливим результатом регіональної політики є створення спеціальних економічних зон та інших територій з особливими умовами господарювання та іноземного інвестування. Крім того поєднуючи принципи регіонального управління в ЄС та США, Китай досягнув певного рівня децентралізації влади, отримання автономії місцевим самоврядуванням, певного обмеження загальнодержавного планування та запровадження окремих регіональних програм, які підтримуються відповідною законодавчою базою. Майже 300 законів та інших нормативних документів регулюють різні аспекти економічної, культурно-освітньої та гуманітарної політики регіонів, зокрема питання виходу регіонів на світовий ринок у пошуках нових каналів експорту своєї продукції та джерел залучення інвестицій у власне регіональне господарство. Таким чином, незважаючи на наявність проблем в різних сферах суспільного життя, Китай успішно розвиває свій економічний потенціал і зміцнює свою позицію одного із світових лідерів на міжнародній арені.

1.В. Величко. Економічна складова міжрегіональних зв'язків//Економічний Часопис-XXI 2. - 2007-№6.

2.Economy - overview//China [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>